

İki Ustannın Edebiyat Övgüsü

Büyük cevaplar çağının geride kalıp büyük sorular çağında geçildiği bir dönemde elbette sanat ve edebiyat da hisselerine düşen payı alarak, “Niçin sanat? Niçin Edebiyat?” soruları ile tartılıp sorgulanmaya başlandı. “Niçin, neden, nasıl, kim” sorularının loş sorgu ışığı altında dünün aklının karşısında mevzilerine kurulmuş olan bir dizi inanç ve olgu önce sarsılmaya sonra da bir daha eski yerini tutmamacasına geriye düştü. Sanat ve özelde edebiyat göğünde artık kuşku kipinin, karanlık, koyu bulutları dolaşmaya başladı.

Edebiyatımızın yüz akı çevirmenlerinden Celal Üster incelikli bir emekle dünya edebiyatının iki dev yazarı Mario Vargas Llosa ve Carlos Fuentes’in çok değerli üç metnini “Edebiyata Övgü” adıyla yayımladı. Notos Kitap tarafından okura sunulan yapıt, edebiyata kuru övgüler dizmekten çok kabaca edebiyatın niçin olması gerektiği ve hayatımıza neler kattığı soruları etrafında şekillenen üç metinden oluşuyor. Üç yazıdan ikisi faklı zamanlarda yapılan konuşmalar. Elbette en çok dikkati çeken metin 2010 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Perulu romancı Maria Vargas Llosa’nın söz konusu ödülü alırken yaptığı tören konuşması. Edebiyata Övgü kitabı etrafında çok derinleşmeden her iki yazarın daha önce dilimize kazandırılmış iki kitabı da anmak isterim. İlki 2003’te yayımlanan Meksikalı yazar Carlos Fuentes’in “Ken-

dim ve Ötekiler” kitabı. Aslında bu kitabı okuyanlar henüz o günlerde, usta romancının aynı zamanda büyük bir edebiyat ve roman kuramcısı olduğunu görme olanağı yakalamışlardı. Çünkü Fuentes, o zengin birikimini özgün bir yorumla okura sunarken edebiyat ve roman üzerine oldukça çarpıcı ve zihni bir hayli kurcalayan saptamalarda bulunmuş, yeni sorular ve sorunlar gündeme getirmişti. Mario Vargas Llosa ise Nobel Edebiyat Ödülü’nü aldıktan iki yıl sonra yani 2012’de dilimize çevrilen “Genç Bir Romancıya Mektuplar” adlı yapıtında genç yazarlara roman sanatının inceliklerini anlatmış, yürüdüğü yolun has bir acemisi olduğunu her fırsatta okurun kulağına fısıldamıştı. Edebiyata Övgü’nün andığım diğer iki kitaba da seslendiğini, onları da kendi okunma ediminin bir parçası kıldığını belirtmek isterim.

Kitapta iki yazı, Mario Vargas Llosa’nın “Neden Edebiyat” adlı makalesi. Vargas bu metni 2001’de ABD’nin saygın dergisi The New Republic (TNR) için ka-

leme alıyor. Dergide daha önce de Thomas Mann, George Orwell, Virginia Woolf gibi yazarların da makaleleri yayımlanmış. Llosa, “Edebiyat ne işe yarar?” sorusunun Borges’i her zaman tedirgin ettiğini ve bu karşın Arjantinlinin, “Kanaryanın ötüşü ya da çok güzel bir günbatımı ne işe yarar diye sormak kimin aklına gelir!” şeklinde bir yanıtla ilgili soruyu karşıladığını belirtiyor. Ama Llosa bu açıklama karşısında çok da ikna olmuş değildir ki şu saptamada bulunuyor, “Romanları ve şiirleri insanlar yaratmıştır, dolayısıyla nasıl ve neden doğdukları, amaçlarının ne olduğunu ve neden bu kadar kalıcı olduklarını sormakta bir sakınca yoktur.” Llosa edebiyatın incelikli ruhların bitimsiz bir arayışının sonucu olduğunu, edebiyatsız bir toplumun konuşmalar da bir tür sağır ve dilsizler kalabalığı olacağına, edebiyatın bizi dünle buluşturup tarih kadar geleneği de aktardığını, bizi insana ve zamana karşı sorumlu bir özneye dönüştürdüğünü anlatıyor.

Kitabın ikinci metni “Romana Övgü” ise 2012’de yaşamını yitiren Carlos Fuentes’in 2005 Eylül’ünde düzenlenen Berlin Uluslararası Edebiyat Şenliği’nde yaptığı açış konuşması. Fuentes konuşmasına daha önce Norveç Edebiyat Akademisi’nin dünyanın önemli yüz yazarına yönelttiği, “Sizce bugüne dek yazılmış en iyi roman hangisidir?” sorusunu hatırlatarak başlıyor. Oluşan listede sırasıyla Dostoyevski’nin, Faulkner’in, Garcia Marquez’in romanları yer bulsa da elli yazarın yanıtıyla Manchalı Don Quijote ilk sıraya oturuyor. Fuentes bu açıklamasını daha sonra Almanların bilge yazarı Goethe’nin artık önemli hiçbir şeyi temsil etmeyen ulusal edebiyatların bittiği dünya edebiyatının başladığı yolundaki önermesine bağlıyor. Yazının girişinde büyük sorular çağını anımsatmıştım. Fuentes, Erasmus’un yalnızca inancın değil aklın dogmalarını da yadsıyarak inanç ile akıl arasında bir uzlaşmayı aradığını belirtiyor.

Fuentes, Delile Övgü’nün tüm gerçeklerin kuşkulu olduğu, her şeyin bir belirsizlik denizinde yüzdüğü Erasmus’vari bir evrende dolaşan Don Quijote’nin övgüsü olduğunu ve böylece modern romanın doğum hakkı kazandığını söyleyerek romanın ortaya çıkışını oldukça yeni bir yerde ve derinlikte arıyor. Meksikalı romanın salt tür düzeyinde değil özünde de kazandığı faklılığı ise şu çarpıcı sözlerle ifade ediyor, “Cervantes’ten önce anlatı kendini ya epikte olduğu gibi geçmişin ya da pikareskte olduğu gibi şimdinin tek bir okuması olarak tüketirdi. Cervantes ise romanı eleştirel bir sürece dönüştürerek geçmişle geleceği harmanladı.” Romanın türler arası diyalogunun bir sonucu olarak yeni bir tür olarak karşımıza çıktığını da yine Fuentes’ten okuruz. Romanın edebiyatın önüne açtığı yeni ve özgür alan aynı zamanda insanın özgürlük arayışı ve tutkusunun da bir kayıdır ki Fuentes özgürlük ile kurduğumuz ikircikli ilişkiyi zihnimizi ısran şu tespitiyle ifade ediyor, “Özgürlük trajiktir çünkü hem gerekliliğini hem de sınırlarının bilincindedir.”

Kitabın “Okumaya ve Kurmacaya Övgü” adlı üçüncü yani son metni ise Mario Vargas Llosa’nın 2010’da Stockholm’deki Nobel Edebiyat Ödülü töreninde yaptığı konuşma. Llosa, bir yazar olarak o güne değin okuduğu kitapları ve yazarları anarak bir yandan yazarlığının nasıl bir süreçle var olduğunu anlatırken öte yandan andığı söz konusu yazarlara ve kitaplara duyduğunu gönül borcunu ödüyor. Hiçbir zaman yaşadığı dünyanın sorunlarına karşı kayıtsız kalamamasının ve daha kesin çizgili iyi bir dünya önerdiği gençlik dönemlerinden sonra bunun aslında bitimsiz, sınırları kestirilemeyen daha iyi bir dünya arayışı olduğunu ayımsamasının da yine kitaplar ve yazarlar sayesinde geliştiğini söylüyor. Llosa’nın eşinin bazen onu paylarken söylediği, “Mario, iyi yaptığın tek bir iş var, o da yazmak.” sözü aslında edebiyata hasredilmiş bir hayatın en özlü çerçevesidir de.

Llosa Őu sözlerle sadece trene katılanlara değil daha sonra bu metni okuyan bütün okurlarına sesleniyor, “Edebiyat, lmlęmzn ağırlığını hafifletmenin, zamanı aŐındırmasını alt etmenin ve olanaksızı olası kılmanın bugüne değin bulunduğumuz en etkili yoludur.”

Celal ster yazdığı açıklayıcı önsözde aslında iki büyük ustanın da “bir bilsem’in” yanıtı ya da yanıtlarını aradıklarını söyleye-

rek aslında edebiyatın “neden” ve “niinin” yanıtının sonsuza dek sürecek bir arayıŐ olduğunun altını çiziyor. Edebiyata vg, has okurun kapısını dövdüğü soruların etrafında söz alan, verdiği güçlü yanıtlar kadar yeni sorular da soran bir metinler toplamı. Őüpheli bir övgü değil edebiyata duyulan Őüpheye de değer veren bir yapıt.

Mehmet ÖZTUNÇ